

QURITISH UCHUN MO'LJALLANGAN UZUM NAVLARINI TOVAR VA TEXNOLOGIK SIFATI TAHLILI

Mamatova Yulduz Qodir qizi¹

Jo'lbekov Ibrohim Salimqul o'g'li²

Adhamov Azizjon Rustam o'g'li³

¹⁻²Guliston davlat universiteti

³Toshkent kimyo-texnologiyalari instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6723423>

ARTICLE INFO

Received: 28th May 2022

Accepted: 02nd June 2022

Online: 05th June 2022

KEY WORDS

Qora kishmish, Askari, Oqtosh, Vir kishmish, Zarafshon kishmishi, Irtishar kishmish, Pushti kishmish, Xishrau kishmish, Botir, Rizamat, tovar ishlov berish, patogen mikroorganizmlar.

ABSTRACT

Respublikamizda uzumchilik qishloq xo'jaligini asosiy tarmoqlardan biri hisoblanadi. Tok o'simligi va uning mahsulotlari boshqa ko'p yillik o'simliklar ichida alohida o'rin tutadi. Respublikamizni tabiiy iqlim sharoitlari bu yerda uzumni har xil muddatlarda pishishiga imkoniyat yaratadi. Ushbu maqola quritish uchun mo'ljallangan uzum navlarini tovar va texnologik sifatini yaxshilash chora tadbirlari haqida.

Uzumni quritish Respublikamiz uzumchiligini bir yo'nalishi bshlib, maxsus yondashuv va texnologik ta'minotni talab etadi. Uzum navlarini ishlatilishiga qarab yangiligicha iste'mol qilinadigan, quritish uchun mo'ljallangan va alohida yirik donli xo'raki navlarga ajratiladi. Ma'lumotlarga ko'ra, uzumzorlar dunyo bo'yicha 8.02 mln ga, uzum yetishtirish esa 67.8 s/ga ni tashkil etadi.

Uzumning mayizbop navlarini yetishtiruvchi davlatlar qatoriga Italiya 15.1 ming tonna, Turkiya 9.2 ming tonna, AQSH 9.0 ming tonna, Chili 7.6 ming tonna Braziliya 3.5 ming tonna, Impaniya 3.1 ming tonna yiliga uzum tishtiradi. Uzum yetishtirish o'z navbatida qator texnologik jarayonlarni mujassamlashtirgan. Uzum iste'molchilarga yangiligicha va quritilgan

holda yetishtirib beriladi. Shu bilan mahsulotga quyiladigan bir qator talablarga (tashqi ko'rinishi, katta kichikligi, pishish davri, ta'm sifatlari, qand miqdrlari) javob berishni ta'minlaydi. Bundan tashqari ushbu texnologik jarayonlar kishmish va 11 uzum navlarini biologik xususiyatlarini, kasallik va zararkunandalarga chidamliligini, sovuqqa chidamliligini oshirishni ta'minlaydi.

S.Yu.Djenev, K.V.Smirnovlarning fikrlarga ko'ra aholini yangi va quritilgan kishmish va mayiz mahsulotlari bilan oziq ovqat va loyihalash inistituti belgilagan miqdorda ta'minlash muhim ahamiyatga ega. O'z navbatida kishmish va mayiz nav tokzorlar maydonini kengayishni, yangi navlarni yaratishni, hosildorlikni ko'tarish va quritilgan mahsulotlar bilan maksimal

muddat ichida aholini ham yangi holda quritilgan holdagi mahsulot bilan ta'minlashni taqazo etadi. Bu esa navbatida ekologik sof mahsulot olish va quritish uchun mo'ljallangan yangi kishmish navlarini yaratishni talab etadi.

Kishmish va mayiz uzumchiligida maxsus agrotexnikani joriy etish muhimdir. Sifatli va yaxshi ta'mga ega bo'lgan uzum donalarini shaklanishiga, quritish uchun yaroqliligini yuqori sifatli mevalarni yetishtirishni ta'minlaydi. Kishmish nav uzumlari texnik navlarga tuproq unumdorligiga, sug'orishlarga juda ta'sirchan, sovuqlarga ancha chidamli bo'lib, mahsulotni tovar ishlov berishga talabchidir. Bu esa o'z nabatida qo'shimcha mehnat sarfini talab etadi.

Kishmish va mayiz uzumchiligining tabiiy va ekologik sharoiti qulay bo'lgan tuman va xo'jaliklarda tashkil etish lozim, shu bilan birga temir yo'l stansiyasi, aeroport katta yo'llarga yaqin joylashtirish muhim ahamiyatga ega. Negaki yaxshilab tovar xolatiga keltirilgan mahsulotlarning yirik sanoat markazlariga yoki bozorlarga yetkazib berishga ancha qulayliklar yaratadi. Mayizbop uzum navlarini yetishtirishning samaradorligi uni yetishtirishda joyni to'g'ri tanlashga bog'liq.

S.Yu.Djenez ma'lumotlarga ko'ra mayizbop uzum navlarini rivojlantirishning shunday shakllanishini ta'kidlash kerakki, mayiz yetishtirishga moslashtirilgan yirik xo'jaliklar va jamoalar tanlanishi lozim. Bu xo'jaliklar o'z navbatida maxsus moslashtirilgan transport parki, quritish maydonchasi, mahsulotni yoz davrida saqlash uchun sovtgich omborxonalarni tashkil etish, 12 mahsulotni joylashtirish uchun kerak bo'ladigan idishlarni tayyorlab beruvchi, ishlab chiqarish quvvati yuqori

bo'lgan koxonalar va mahsulotni tashish uchun markaziy yo'llarga yaqin joylashgan, ayrim hollarda esa kichik bo'lsa ham uchish yo'lagiga yaqin joylashgan bo'lishi lozim. Uzumdan yuqori hosil olishning asosiy sharti navni to'g'ri tanlashdir.

Texnik va tovar sifatini yuqoriligi bilan kechki uzum navlari ajrilib turadiyu shu bilan birga mevasining yirikligi, sochilib turgan uzum shingili, bandigi yaxshi birikib turgan donalari bilan, po'stini qalinligi bilan va mevasini seret va shirinligi bilan ajrilib turadi. Tajribada kuzatilgan navlardan quritilgan mahsulot olishda Objo'sh va Shtabel usullaridan foydalanildi va ularni quritish davomiyligi hamda tayyor mahsulot chiqishi aniqlandi.

Quyidagi ma'lumotlarini tahliliga ko'ra, o'rganilgan kishmish va mayizbop navlarni objo'sh usulida quritish davomiyligi 7-9 kun bo'lib, tayyor mahsulot chiqishi standart nav Oq kishmish navida 21,9 tonnani tashkil etgan bo'lsa, Qora kishmish, Pushti kishmish va Xishrau kishmish navlarida bu ko'rsatkich 31,0-23,5 va 32,6 tonnani tashkil etib, standart navga nisbatan 9,1-1,6 va 10,7 tonnaga yuqori quritilgan mahsulot olinganligi aniqlandi. Bu ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, eng yuqori natija Xishrau kishmish navidan olindi.

Mayizbop navlaridan olingan natijalarni tahlil qiladigan bo'lsak, quyidagicha natijalarni ko'rish mumkin, standart nav Sulton navidan 23.7 tonna quritilgan mahsulot olingan bo'lsa, Andijon qorasi, Qora janjal va Rizamat navlarida bu ko'rsatkich 30,6-35,5 va 35,1 tonnani tashkil etib, standart navga nisbatan 6,9-11,8 va 11,4 tonnaga ko'p quritilgan mahsulot olinganligi aniqlandi.

Olingan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki kishmish va mayizbop navlarda ham bir xil qonuniyat saqlanib qoldi.

Shtabel usulida yuqoridagi ko'rsatkichlarda faqat oq va sariq navlar quritilib o'rganildi. O'rganilgan kishmish va mayizbop navlarni shtabel usulida quritish davomiyligi 21-27 kun, tayyor mahsulotlar chiqishi 22,3-25,0% miqdorida mahsulot olindi.

Mayizbop navlarda eng yuqori ko'rsatkich Xishrau kishmishida olinib, quruq

mahsulot chiqishi 24,8% ni, hosil 35,6 tonnani tashkil etib, standart navga nisbatan 11,5 tonna ko'p mahsulot olindi. Mayizbop navlardan Sultoni navida mahsulot chiqishi 24,3% ni tashkil etib, olingan mahsulot 32,2 tonnani tashkil etgan bo'lsa, Rizamat navida mahsulot chiqishi 25,0% ni, quruq mahsulot esa jami 36,2 tonnani tashkil etib, Sultoni navga nisbatan 4,0 tonnaga ko'p mahsulot olindi.

References:

1. Karimov I.A. —Meva-sabzavot, kartoshka va poliz mahsulotlarini xarid qilish va ulardan foydalanish tizimini takomillashtirish chora – tadbirlari to'g'risidagi qarori. Xalq so'zi|| gazetasi 2016 yil 13 aprel №72
2. Arinushkina L.V. Sostoyaniye i statistika vinogradno vinodelcheskogo sektora v mire v 1994 goda. —Vinograd i vino Rossiya, 1996 №6||.
3. Abdullayev M.I. Razrabotka nauchnoy obosnovaniye i realizatsiya modelya razvitiya stolovogo vinogradstvo v Azarbaydjana Avtoreferat diss. Dokt. S-x nauk (v forme nauchnogo doklada) Yalta, 1991.
4. Ampelografiya Uzbekistana kollek. Avtorov, Tashkent, 1984.
5. Bo'riyev X.Ch. Rizayev R. Meva uzum mahsulotlari biokimyosi va texnologiyasi. Toshkent, —Mexnat||, 1996.
6. Bo'riyev X.Ch. Jo'rayev R.J. Alimov O.A. Meva sabzavotlarni saqlash va ularga dastlabgi ishlov berish. Toshkent 2002.
7. Gudkovskiy V.A. Sistema soversheniye poter i soxraneniye kachestvo plodov i vinograd pri xranenii (Metodechiskiy rekomendatsiya) Michurinsk 1990.
8. Djenev S.Yu. Perespektivq i problem razvitiye stolovogo vinogradarstvo. Vinodeliye i vinogradarstvo, 1986. 79
9. Djenev S.Yu. Uborka stolovogo vinograda i yego transportirovka. Sdovodstvo i vinogradarstvo, 1991.
10. Djenev S.Yu. Sovreshennstvovaniye texnologii xraneniya vinograda Xraneniye i pererabotka kartofelya, ovoo'yey, plodov i vinograda. Trudq VASXNIIL. M. —Kolos|| 1992.
11. Djenev S.Yu. Smernov K.V. Proizvodstvo stolovogo —Sharq||, Tashkent 2001.
12. Djavakyans Yu. Gorbach V. Vinograd Uzbekistana. Izdatelstvo —Sharq||, Toshkent 2001.